İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi Yıl:12 Sayı:23 Bahar 2013 s.139-149

İSTANBUL'DAN ANKARA'YA: İSTANBUL HELEN EDEBİYAT CEMİYETİ (SYLLOGOS) KÜTÜPHANESİ'NİN İZİNDE

Elçin MACAR*

ÖZET

İstanbul Helen Edebiyat Cemiyeti (Syllogos), 1861'de, Osmanlı Rumları arasında eğitimi geliştirmek ve Rumların kimliklerini korumak amacıyla kuruldu. Araştırmacılar için, değerli bir kütüphane oluşturdu. Syllogos, "Türkiye'deki Rumların Eğitim Bakanlığı" gibi çalıştı. 1923'te Ankara'ya gönderilen kütüphanesinin akıbeti 1933'e kadar meçhul kaldı. Aynı yıl elyazmaları ile kitapların tarih ve arkeoloji ile ilgili olanları Türk Tarih Kurumu'na verildi. Geri kalanlar ise, yıllar içerisinde Milli Kütüphane'de toplanacaktır.

Anahtar kelimeler: Syllogos, İstanbul Helen Edebiyat Cemiyeti, Rumlar

FROM ISTANBUL TO ANKARA: SEEKING THE CONSTANTINOPLE HELLENIC LITERARY SOCIETY' LIBRARY

ABSTRACT

The Constantinople Hellenic Literary Society (Syllogos) was founded in 1861 to enhance the education among Ottoman Greeks and to keep their identity and it established a valuable library of its time for researchers and frequenters.

Syllogos functioned as if it was "The Ministry of Education for Greeks in Turkey". What happened to its library, which was sent to Ankara in 1923 was unknown until 1933. In 1933 the books are distributed to various institutions. Books, mostly about history and archaelogy and the manuscripts were given to Turkish Historical Society. After years, the others were collected in the National Library.

Keywords: Syllogos, Constantinople Hellenic Literary Society, Greeks

* *Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Beşiktaş-İstanbul*

1. GİRİŞ

19. yüzyılda Tanzimat sonrası dönemde, devletin modernleşmesi ile paralellik gösteren bir şekilde, eğitimde modernleşmeyi de gözlemlemek mümkündür. Bu modernleşmeyi zorunlu kılan ve/veya hızlandıran bazı faktörler vardır: Kapitalizmin gelişmesi ve dolayısıyla eğitimli ve nitelikli insana ihtiyacın artması. Sadık tebaa veya sadık cemaat üyesi yetiştirmek için eğitimin işlevinin keşfedilmiş olması. Ulusçu ideolojilerin aktarılabilmesi için de eğitimin vazgeçilmezliğinin farkına varılması.

Kendi eğitimleri ile misyoner okullarını karşılaştırmaya başlayan varlıklı Rum aileleri, giderek artan bir şekilde, misyoner okullarına daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardı. Rum cemaatinin bu okulları tercih etmesinin arkasında çok iyi düzeyde dil eğitiminin olması ve yüksek eğitim kalitesi gelmektedir. Bu nedenle, söz konusu yabancı okullarla rekabet edebilmek için yeni açılan Rum okullarında mutlaka bir Avrupa dili (ağırlıklı olarak Fransızca) müfredata girmiş ve eğitim kalitesini yükseltmek amacıyla yeni düzenlemelere gidilmiştir.

Amerikalı Protestan misyoner Goodell, 1832'de Büyükdere'de, Rumlar için ilk Lanchaster tipi okulu kurar. (Kiskira, 1997:141) Anadolu'ya misyonerlerin getirdiği, daha iyi ve yaşça büyük öğrencilerin küçükleri eğitmeye yardımcı olduğu bu sistem, hem öğretmen yokluğundan hem de maliyeti düşürdüğü ve etkili olduğu için tercih edilir. Bir süre sonra cemaatler de kendi okullarında bu sistemi kullanacaklardır.

2. SYLLOGOS'UN KURULUŞU

19 yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rum dünyasında pıtrak gibi, örneğin İstanbul'da, Selanik'te, Edessa'da, İzmir'de, Yanya'da, Tekirdağ'da vb. kültürel cemiyetler ortaya çıkmaya başlar. 1870-1880 arası sayısı 250'yi bulan bu cemiyetlerin sayısı, ilerleyen yıllarda ikiye katlanacaktır. (Anagnostopulu, 1999:21)

Albert Dumont'a göre, bu cemiyetlerin iki temel misyonu vardır: İlki, Osmanlı Rumlarını örgütleyerek Helenizme hizmet etmek; ikincisi de, geçmişi inceleyerek bilimin genel ilerleyişine katkıda bulunmak. (Dumont, 1874:578) Asıl işlevlerinin, "Yunan" kimliğinin Rum cemaatine nüfuz etmesini sağlamak olduğu söylenebilir. (Vassiadis, 2007: 236)

1861'de, Rumlar arasında eğitimi yaygınlaştırmak ve kimliklerini korumalarını sağlamak amacıyla Beyoğlu'nda kurulan, İstanbul Helen Edebiyat Cemiyeti (literatürde tanındığı şekliyle, bundan sonra Syllogos); bunların en ünlülerindendir.

Mekteb-i Tıbbiye hocalarından Spiridon Mavroyeni Paşa'nın Büyükparmakkapı'daki evinde başlayan sanat ve kültür toplantılarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Cemiyetlerin bir kısmı, örneğin Trakya ve Makedonya'ya öğretmen yetiştirmek gibi "gizli" amaçlara sahipken, önemli bağışçılarından Yeorgios Zarifis'in deyimiyle Syllogos "açık" çalışmaktaydı. Yunan dilinin okunup yazılmasının yaygınlaşmasına ve kavranmasına yönelik mücadeleye öncülük ediyordu. (Zarifi, 2005:71)

Cemiyetin hitap etmek istediği Rumların kültürel ve dilsel parçalanmışlığı, (Eksertzoglou, 2004:14) Makedonya ve Trakya'daki Bulgar milliyetçiliği, Anadolu'daki Katolik ve özellikle Protestan misyoner tehdidi ve Rumcanın tüm Ortodoksların ortak dili olmayışı, Rum okul ağının yaygınlaştırılmasını temel faaliyet alanlarından biri haline getirdi. Kültürel türdeşliği sağlamak ve millî bilinci geliştirmek isteyen Syllogos, konferanslar düzenliyor, kitaplar yayımlıyor, fakir okullara yardım ediyordu. Ulusal sürekliliğin "kanıtlanacağı" bir alan olarak, arkeoloji de cemiyetin ilgi alanlarından birini oluşturuyordu. Rumlar arasında bir orta sınıfın yükselişi ile ortaya çıkan bu süreçte, Protestan misyoner Henry Dwight, Syllogos'un orijinal tarihsel araştırma yapmak ve şehrin orta sınıf Rum aileleri arasında bilginin yaygınlaştırılmasını sağlamak konusunda hayran olunacak bir iş yaptığını vurgular. (Dwight, 1901:149-150)

Cemiyet Başkanı Vasiadis, Avrupa'da eğitim görmüş ve laik eğitim metotlarını bilen ve kullanan biri olduğundan, kaçınılmaz olarak Rum Patrikhanesi ile çatışacaktır. Artık eğitimin, klasik millet sistemindeki gibi ruhani alanın yetkisindeki bir mesele mi yoksa dünyevi bir mesele mi olması gerektiği tartışılmaktadır. Yükselmekte olan orta sınıf, gerek cemaatin yönetiminde söz sahibi olmak gerekse eğitimin içeriğinin belirlenmesinde daha aktif rol üstlenmek amacındadır. Cemiyet, Rumların eğitimine "Yunan eğitiminin taşıyıcısı" rolünü üstlenir. (Eksertzoglou, 2004:14)

Diğer Ortodoks grupların Patrikhane'den ayrılışı, gerek II. Abdülhamit ve gerekse İttihatçılar dönemindeki imtiyazları kaldırma çabaları, Patrikhane ile Syllogos'u yakınlaştıracaktır.19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başına gelindiğinde artık bu uzlaşma neredeyse sağlanmıştı. (Vassiadis, 2007:215)

3. KÜTÜPHANENİN OLUŞTURULMASI VE GELİŞTİRİLMESİ

Syllogos'un 1861'de kaleme alınan ilk tüzüğünde, bir kütüphane fikri yer almıyordu. 1864'te bu yönde bir değişikliğe gidildi. (Moraux, 1964:V) Artık tüzüğün 62. ve 63. maddeleri kütüphane ile ilgiliydi; üyelerin ve kamunun

yararlanması amacıyla bir kütüphane ve okuma salonu oluşturulacaktı. (Anonim, 1871:14)

Kütüphanenin oluşumu, üyelerden Theodoros Zografos'un altı ciltlik bağışı ve Yeorgios Zarifis'in kitap alımı amacıyla bağışladığı 2000 frank ile başlar. Okuma salonu açılıp, kitap sayısı 1900'u bulmuştur ki, 1870'te neredeyse tüm Beyoğlu'nu yok eden yangında hepsi kül olacaktır. (Giannakopoulos, 1986-1987:289-290)

Kısa zamanda bağışlarla yeniden dirilecek olan Syllogos, 1871'deki tüzük değişikliği ile eğitim alanında daha fazla inisiyatif almaya yönelir. Odisseas İalemos, Syllogos'un bu tarihten sonraki rolü için "Türkiye'deki Rumların ve Helenleşenlerin bir nevi eğitim bakanlığı" ifadesini kullanacaktır. (Eksertzoglou, 2004:14) Bu ifadeyi Rumlar arasında faaliyet gösteren Katolik misyoner Louis Petit de kullanır. (PLPAA, [Petit],1896:458)

1871-1875 arası önemli bağışlarla, kütüphane yeniden oluşturulmaya başlanır. 1873'te, Fransa ve Almanya'dan satın alınanlarla beraber, kitap sayısı 2000'i bulur. (Giannakopoulos, 1986-1987:292) 1876'da 4 bin cilt kitap ve henüz tasnif edilmemiş 45 elyazması kayda geçmiştir. (Moraux, 1964:VII) Dergi ve gazeteler de mevcuttur. (Chassiotis, 1881: 462)

Yeorgios Hasiotis'in kitaplığın başına getirilmesi ise; kütüphanenin işleyişi, ihtiyaçlarına yönelik olarak getirdiği öneriler ve yeni bakış açısı ile bir dönüm noktası teşkil eder. Kitaplığın okuma salonunun ilk tüzüğünü hazırlar. (Giannakopoulos, 1986-1987:292-293) Kendisinin belirttiğine göre, 1878'de kütüphane artık 2874 makale, 5982 kitap, 563 broşür, 20 elyazması (bu rakam yukarıda Moraux'dan aktarılan rakamla çelişmektedir) ve 50 İstanbul fotoğrafına sahiptir. (Chassiotis, 1881:461)

Hasiotis'i, Themistoklis Saltelis'in 1876-1882 yılları arasındaki sorumluluk dönemi izler. Bu dönemde, özellikle Batı ülkelerindeki diplomatların (hem Yunan hem de Rum) bağışları ile kütüphane hızlı bir gelişme gösterir. Yunanistan'daki ya da Anadolu'daki okul ve derneklerin bir kısmı, ellerinde çift olan kitaplardan birer adedini Syllogos'a gönderirler. Cemiyetin aynı zamanda az sayıdaki Amerikalı üyelerinden biri olan Edwin Grosvenor, 1895'te basılmış çalışmasında, cemiyetin arkeoloji ağırlıklı olmak üzere 16.000 kitabı olduğunu yazar. (Grosvenor, 1895:117) Ancak 1895'ten itibaren cemiyet, ekonomik sorunlar yaşamaya başlayacak, bir süre kitap kaynağı sadece bağışlar ile sınırlı olacaktır.

20. yüzyılın başında gerçekleşen üç özel bağış, kütüphaneyi oldukça zenginleştirir: Osmanlı'nın Berlin Büyükelçisi Aristarhis, Yunan edip Balettas ve Mavroyeni Paşa'nın kitapları. Bunları, 1908-1910 döneminde dört büyük bağış daha izler: İngiltere Büyükelçiliği mütercimi Stavridis, Anthopoulos Paşa, Doktor Stekoulis ve Fotiadis'in kitapları. Bunun ardından, 1916'da Manuil Gedeon'dan 16 elyazmasının satın alınması, (Giannakopoulos, 1986-1987:304-307) Aleksandros Mavroyeni'nin 1917'de binaya yeni bir kat çıkılmasının masraflarını karşılayarak yer sıkıntısını çözmesi gelecektir. Bunu Koseoglou ve Zaharof'un para bağışları izler.

Ancak kütüphane herkese açık değildir. 1908'e kadar cemiyet üyesi olmayanlar kitaplığa serbestçe giremezler, bu da bir bağış karşılığı gerçekleşebilmektedir. Bu durum muhtemelen sınıfsal bir kaygıdan kaynaklanmakta, milliyetçiliğin henüz elitlere ait bir alan olarak görüldüğünü yansıtmaktadır. Son yıllar hariç, büyük bir okuyucu ilgisinin olduğundan da pek söz edilemez. (Giannakopoulos, 1986-1987:312)

Syllogos kendisini "siyasî bir kuruluş" olarak takdim etmese de, siyasî düzene bir muhalefette bulunmasa da, faaliyetlerinin siyasî bir tınısı hep mevcuttur ve rakip milliyetçiliklerin mücadelesinde bir yere sahiptir. (Eksertzoglou, 2004:52) Osmanlı devletinin I. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıkması, İstanbul ve İzmir'deki birçok örgüt gibi, Syllogos'u da daha açık bir siyasî çizgi izlemeye sürükleyecektir. Bunun doğrudan bir sonucu olarak, 1918'de Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'u "ebedi başkan" seçer (Mamoni, 1983:291) ve bundan sonra *Megali İdea* doğrultusunda politikleşmesi aşikâr bir hâl alır.[*]

İzmir'in Mayıs 1919'da Yunan ordusunca işgali, Syllogos için yeni bir dönüm noktası olur. Gerek bağışlarda, gerekse ilgide büyük bir artış yaşanır. 1922'de Aleksandros Zoiros'un kütüphanesinden 5000 kitap kütüphaneye eklenir. Artık bu tarihte, yaklaşık 28 bin kitap ve 183 elyazması olduğu tahmin edilmektedir, ancak tam bir kataloğu da mevcut değildir. (Giannakopoulos, 1986-1987:311)

4. SYLLOGOS'UN KAPATILMASI

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının ertesinde, 6 Ekim 1923'te İtilaf devletlerinin İstanbul'dan ayrılıp, yönetimin Ankara hükümetine geçtiği ortam, siyasî açıdan hem bir Ankara-İstanbul hem de Müslüman-gayrimüslim karşıtlığı ile iç içe geçecektir.

[*] *Atina'daki Gennadios Kütüphanesi'nde EQ 2144 numaralı dosyada yer alan bir kartvizit iyi bir örnektir: "Sophocle Abr. Hudaverdoglu, Délégué du Syllogue Littéraire Grec de Constantinople et des Grecs irrédimes de l'Anatolie, Hotel Beauleu Rue de Balzac 8 Paris"*

Bu karşıtlık, geçmişin siyasî intikamının alınması uygulamalarını da beraberinde getirir. Bunlardan biri de, Syllogos'un binasına ve mal varlığına el konulmasıdır.

Binası önce Cumhuriyet Halk Fırkası merkezi, sonra Kızılay'ın çocuk bölümü ve ardından adliye yapılır (Beyoğlu Sulh Mahkemesi). Said N. Duhanî ise, adliyeden sonra, mülkiyetinin Kamburoğlu ailesine geçtiğini yazmaktadır. Terk edilen bina, yıkılmaya başlamışken, 1941'de Nikolaos Tsitouris binayı Emlak Bankası'ndan açık artırmayla satın alır. Ancak bu satış, milliyetçi kamuoyunda tepkiyle karşılanır ve ertesi yıl bina, devletçe geri satın alınır. Üstüne üstlük 6-7 Eylül 1955'te saldırıya uğrar ve zarar görür. (Alexandris, 1992:132; Duhanî, 1982:76, Stavrou, 1967:309)

Tatiana Stavrou, 1967'de basılmış kitabında, binanın iskelet halinde olduğunu söylerken; Dimitri Raycanovski 1974'te hazırladığı bitirme tezinde, binanın yerinde otopark bulunduğunu yazıyor. (Stavrou, 1967:309; Raycanovski,1974:[giriş-III]) Bu yazılanlardan, binanın bu iki tarih arasında yıkıldığı anlaşılıyor, nedeni bilinmiyor.

5. KÜTÜPHANE'NİN ANKARA'DAKİ SERÜVENİ

Bina ile birlikte, Syllogos'un içerdeki varlığına da el konulmuştu. Bunlar arşiv ve kütüphane şeklinde ikiye ayrılıyor. Hemen tüm kaynaklarda Syllogos arşivinin İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi'ne gönderildiği belirtiliyor. (Moraux,1964:VII) Söz konusu kütüphaneye giden bu satırların yazarı, yaptığı araştırmada bununla ilgili hiçbir şeye rastlayamadı. Aynı şey 1950'li yıllarda konuyla ilgilenen Berlin Hür Üniversitesi'nden Paul Moraux'ya da söylenmişti. (Moraux,1964:XIX)

Syllogos kütüphanesinin ise Ankara'ya gönderildiği biliniyor. Ankara serüveni, hem Stavrou'nun artık klasikleşmiş kitabında hem de söz konusu kütüphane üzerine yazılmış olan Giannakopoulos'un makalesinde hep aynı şekilde Moraux'ya atıf ile yer almaktadır. Kitapların Ankara'ya gönderilme tarihi kaynaklarda 1923 olarak belirtilir. Ancak kaynaklarda bu konuda bir belge de bulunmamaktadır.

Oysa bugün, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi'ne dayanarak biliyoruz ki, kitapların taşınması ile ilgili bakanlar kurulu kararı 3 Haziran 1925 tarihlidir. (BCA- 030 18 01 014 35 2) Maarif Vekaleti'nin Başvekalet'e yazdığı yazıda, Cumhuriyet Halk Fırkası'na merkez olarak kabul edilmiş Syllogos binasındaki kitapların, Ankara Şehir Kütüphanesi'ne konulmak üzere Maarif Vekaleti'ne tahsisi teklif olunmakta ve bu, bakanlar kurulunca kabul edilmektedir.

Andreas Andreadis'in, "bu zengin kütüphane Yunanca okuyabilen on kişinin bile olmadığı Ankara'ya taşındı" (Andreades, 1927:38) şeklinde eleştirdiği bu taşınma kararı sonrasında, kitapların 1933 yılına kadar ne olduğu da bilinmiyordu. Bu dönemde nerede olduklarını, şimdi ikinci bir bakanlar kurulu kararından öğreniyoruz. 27 Eylül 1925 tarihli bu kararda ise, Maarif Vekaleti'nin Ağustos ayında yaptığı teklifi ve Diyanet İşleri Reisliği'nin oluru üzerine, bakanlar kurulu kitapların Ankara Kalesi yakınlarındaki Kurşunlu Camisi'ne ve Hacıbayram camisinin avlusundaki kütüphaneye konulmasını onaylıyor. (BCA-030 18 01 015 63 9)

1933'e gelindiğinde, kitaplar, çeşitli kurumlar arasında dağıtılıyor. Tarih ve arkeoloji ağırlıklı olanlar ile el yazmaları, Maarif Vekaleti tarafından Türk Tarih Kurumu'na (TTK) veriliyor. Moraux bu durumdan, 1956'da geldiği Ankara'da şans eseri haberdar oluyor. O tarihten itibaren bunları incelemeye başlıyor. Önce TTK'da üç gün geçirip –kendisi için- bir küçük envanter çıkarıyor. (Moraux, 1954:608) El yazmaları kataloğunu ise 1963-1964'te hazırlıyor. Kendisinden önce Gustav Adolf Deissmann'ın bu işi yapmak istediğini ancak bunun gerçekleşmediğini öğreniyoruz. (Moraux,1964:XIX) Moraux, aralarında padişah fermanları da bulunan 183 el yazmasının künyelerini ve çeşitli bilgilerini yayımlıyor; kendisinden önce yayımlanmış iki katalog olan Papadopoulos-Keramevs ve Sarros'un listelerinden kontrol ederek, 11 elyazmasının eksik olduğunu tespit ediyor. (Moraux,1964:XX) Aynı şekilde, TTK kütüphanesine teslim edilen cilt sayısını da 5348 olarak belirliyor. (Moraux,1964:XIX) TTK'nın uzun bir dönem genel sekreterliğini yapmış olan Uluğ İğdemir, tarih ve arkeolojiye ait bu kitap sayısını "10 bin cilde yakın" olarak belirtiyordu. (İğdemir, 1976:206) TTK'ya giden bu satırların yazarına, kitapların kuruma ulaşması ile ilgili herhangi bir belgenin mevcut olmadığı söylendi.

Moraux 1976'da Türk Tarih Kongresi için Ankara'ya yeniden gittiğinde, Milli Kütüphane'de 1972 girişli bir cilt buldu. (Moraux, 1977:401) Üzerinde Syllogos'un kandil resmi olan mührü vardı. Bu 1905-1916 arası üye kayıt defteriydi ve 250'yi aşkın üye ismini içeriyordu. Önemi ise şuydu; Syllogos'un üye kayıtları cemiyetin dergisinden izlenebiliyordu ancak dergi 1913'e kadar yayımlanmıştı. Daha sonraki üyeler, dergi yayınlanmadığı için bilinmiyordu. Böylece 1916'ya kadar olan üyeler bu cilt sayesinde belirlenebildi. (Moraux, 1977:402-403)

Moraux, Ankara Arkeoloji Müzesi'nde, özellikle Trabzon yöresinden gelen el yazmalarından da söz etmektedir ki, bunların Sümela Manastırı'nın el konulan kütüphanesinden olma ihtimalleri yüksektir. (Moraux, 1954:609) Bunların üzerinde "1973 Arkeoloji Müzesi" şeklinde bir yazı mevcuttu.

TTK dışında, bir kısım kitap da, 1932'de açılmış olan Halkevleri'nin merkezine gönderilir. Niyazi Berkes anılarında, Halkevi'ndeki bu kitapları nasıl tasnif ettiğini, tasnifin Cumhuriyetin 10. yılına yetiştirilmesinin amaçlandığını, kitapların Yunanca, Latince, Arapça gibi pek çok dilde ve yüksek düzeyde bilim, sanat, felsefe yapıtları olduğunu, kendisinin bir katalog hazırladığını anlatır. (Berkes, 1997:75-76) Geri kalanlar ise zaman içerisinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dil Kurumu, Umumi Kütüphane (bugün Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi), Cebeci Kütüphanesi ve Milli Kütüphane'ye dağıtılır. (*Milliyet*, 3 Ocak 1993)

Halkevleri 1951 yılında kapatılınca aynı bina akşam sanat okuluna dönüşür ve kütüphane, okul kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanır. Daha sonra bu kitaplar Kültür Bakanlığı'na devrolur, Atatürk Lisesi'nin altındaki Kültür Bakanlığı deposuna konulur. Bir kısmı ise Cebeci'deki AÜ Tıp Tarihi Enstitüsü'ne verilir.

Daha önce kendisine verilen kitapları Milli Kütüphane, 1956'da Umumi Kütüphane'ye bırakır. (Moraux,1964:XIX) Kitaplar bir apartmanın bodrum katındaki depoda sular altında kalır. Kurtarılabilenler Milli Kütüphane'ye geri getirilir. Eski müdirelerden Müjgan Cunbur, bu ıslanmış kitapların ütüyle kurutulduğunu hatırlıyor. Cunbur, Syllogos baskısı olup, aynı kitaplardan da çok sayıda geldiğini belirtiyor. Bunlar genellikle eski Yunan klasikleridir. Büyük kısmı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin filoloji bölümlerine gönderilir. (Cunbur, 1995)

Milli Kütüphane'ye gelen kitaplar ayrı bir koleksiyon olarak saklanmaz, genel kataloğa girer. Bu satırların yazarı, gelenlerin hemen kataloğa girilmediği, belli bir dönemde topluca girildiği izlenimi edindi. Milli Kütüphane kataloğu tarandığında, Yunanca kitap kayıtlarının ağırlıklı olarak 1970'li yılların ilk yarısına ait olduğu görülüyor. Bunların ortak özelliği, yine ağırlıklı olarak Syllogos'un kapatıldığı 1923 yılından önce basılmış olmaları. Bu durum, kitapların büyük ihtimalle Syllogos'tan geldiğini düşündürtüyor. Milli Kütüphane'de bu kitapların bir listesi mevcut değil. Dolayısıyla bir anahtar sözcük girerek, çıkan kitabı inceleyerek bir sonuca varmaya çalışmak gerekiyor.

Bu satırların yazarı, rastgele Yunanca bir kelime seçerek (kanonismos-tüzük) on adet kitap künyesi buldu. Hepsi 1923'ten önce basılmış kitaplardı ve Milli Kütüphane'ye girişleri 1971-1974 yılları arasındaydı. Bu ipuçları bunların Syllogos kütüphanesinden olma ihtimallerini artırıyor. Bu satırların yazarı, on kitaptan rastgele birini talep ettiğinde, gelen kitapta Syllogos'un kandil resmi olan mührünü gördü. Ayrıca Syllogos'un dergisinin bir takımı da Milli Kütüphane'de mevcut bulunuyor.

6. SONUÇ

Aslında Syllogos gibi aynı dönemde ortaya çıkan kültür cemiyetlerinin başlıca işlevi, Batı'dan Yunan devrimi aracılığı ile Yunanistan'a aktarılan Aydınlanma'nın ve Helenizmin Yunanistan'a göre Kuzey'e (Trakya ve Makedonya) ve Doğu'ya (Anadolu'ya) ihracına aracılık etmeleriydi. Syllogos da, Rumların eğitimine katkısı, konferans ve bilimsel toplantıları, arkeoloji araştırmaları ve yayınları ile bu politikanın üretken bir unsuru oldu.

Syllogos, 1918-1922 döneminde milliyetçi bir çizgi izlemiş, bu da Ankara Hükümeti'nin dikkatini çekmiştir. İtilaf devletleri İstanbul'dan ayrılırken, kütüphanesini Yunanistan'a taşımak gibi bir fikir ortaya çıkmışsa da, o kargaşa ortamında, ne Syllogos'a ne de kütüphanesine sahip çıkacak kimse kalmıştı.

Kütüphane'nin Ankara'ya taşınma kararının arkasında, hem Rumlar tarafından Yunanistan'a taşınma girişimlerinin önünü almak; hem de "fazla Helenize" bu cemiyeti ortadan kaldırmak ve kozmopolit İstanbul'a karşı ulusal kimliği baskın Ankara'yı öne çıkarmak amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA- 030 18 01 014 35 2

BCA-030 18 01 015 63 9

Kitap, makale, gazete ve görüşmeler

Alexandris, A., (1992), **The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations 1918-1974**, second edition, Atina, Centre for Asia Minor Studies

Anagnostopulu, A., (1999), **Tanzimat ve Rum Milletinin Kurumsal Çerçevesi-Patrikhane, Cemaat Kurumları, Eğitim,** Stathis P., (edt.), **19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler,** 1-35, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Andreades, A.,(1927), "The Greek Minority in Constantinople," Contemporary Review, 131 (Jan/June), 34-40

Anonim**, (**1871) **Kanonismos tou en Konstantinoupolei Ellinikou Filologikou Syllogou,** İstanbul, Typois I. A. Bretou

Berkes, N., (1997), **Unutulan Yıllar**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim

Chassiotis, G. (1881), **L'Instruction Publique chez les Grecs**, Paris, Ernest Leroux

Cunbur, M., (1995), Milli Kütüphane'nin eski müdiresi Müjgan Cunbur ile görüşme, 4 Ekim 1995

Duhanî, S., (1982), **Eski İnsanlar Eski Evler-XIX. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topografisi,** İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu

Dumont, A., (1874), "Les Syllogues en Turquie," Annuaire de l'association pour l'encouragement des études Grecques, 8e anneé, 527-538

Dwight, H., (1901), **Constantinople and Its Problems-Its Peoples, Customs, Religions and Progress**, New York, Fleming H. Revell Company

Eksertzoglou, H., (2004) **Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati-Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi 1861-1912**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Giannakopoulos, G., (1986-1987) "I Bibliothiki tou Ellinikou Filologikou Syllogou Konstantinoupoleos 1863-1922" Deltio Kentrou Mikrasiatikon Spoudon, vol: 6, 287-322

Grosvenor, E., (1895), **Constantinople**, Londra, Sampson Low, Marston and Company

İğdemir, U.,(1976), **Yılların İçinden-Makaleler, Anılar, İncelemeler,** Ankara, Türk Tarih Kurumu

Kiskira, K., (1997), **Amerikanoi Ierapostoloi stin Konstantinoupoli you 19ou Aiona,** Stathi, P., (edt.) **H Parousia ton Ethnikon Meionotiton stin Konstantinoupoli ton 19o Aiona,** 127-154, Atina, Syndesmos ton en Athinais Megalosxoliton

Mamoni, K.,(1983), "O Ellinikos Filologikos Syllogos Kanstantinoupoleo O Venizelos kai I Mikrasiatiki Ekstrateia (Apo to arxeio K. Misailidi)", *Deltio Kentrou Mikrasiatikon Spoudon*, 4, 277-297

Milliyet, 3 Ocak 1993

Moraux, P., (1954), "Les Manuscrits Grecs du Syllogos de Constantinople," *Byzantion*, XXIV no: 2, 607-609

Moraux, P., (1964), **Bibliothéque de la Société Turque D'Histoire Catalogue des Manuscrits Grecs-Fonds du Syllogos**, Ankara, Türk Tarih Kurumu

Moraux, P., (1977), "Un Document Nouveau sur le Syllogos," Belleten, XLI no: 162 (Nisan), 401-404

PLPAA, [Petit, L.], (1896), "Le Syllogue Littéraire Grec de Constantinople," Revue de L'Orient Chrétien, I, 454-460

Raycanovski, D., (1974), **Bizans Arkeolojisi Çalışmaları Bakımından "Hellenikos Philologikos Syllogos"-İstanbul'da Rum Edebiyat Kurumu ve Bunun Dergisi,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Mezuniyet Tezi

Stavrou, T.,(1967), **O En Konstantinoupolei-Ellinikos Filologikos Syllogos**, Atina, A. Filopoulou

Vassiadis, G., (2007), **The Syllogos Movement of Constantinople and Ottoman Greek Education 1861-1923,** Atina, Centre for Asia Minor Studies

Zarifi, Y.., (2005), **Hatıralarım-Kaybolan Bir Dünya İstanbul 1800-1920**, İstanbul: Literatür